

БИОЛОГИЯ

Пантодонти, уинтатери и ксенунгулати

- първите едри тревопасни бозайници.

Автор: Валентина Петкова

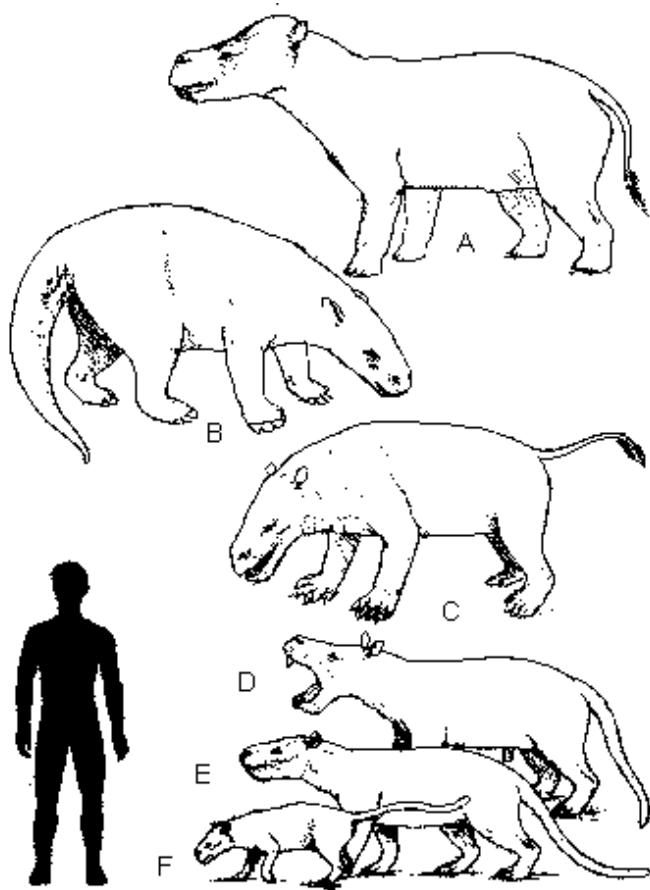
Пантодонтите, уинтатерите и ксенунгулатите са първите животни достигнали големи размери след изчезването на сухоземната мегафауна в края на креда. Първоначално тези животни са били класифицирани в общ разред - Amblypoda. Но днес са отделени в отделни разреди - Pantodonta, Dinocerata и Xenungulata.

Пантодонтите са добре известни от палеоцена на С. Америка и Азия. Техните най-ранни представители са били все още дребни по размер и всеядни. Изненадващо, един техен представител - Alcidedorbignya - наскоро бе открит в раннопалеоценски пластове в Ю. Америка, което показва, че миграциите по суша между Ю. Америка и Азия през С. Америка са били възможни по това време. По-късните пантодонти са изключително растителноядни животни. В сравнение с други групи палеоценски бозайници техният скелет е много добре проучен.

Палеоценските пантодонти на Азия са били сравнително дребни, като Archaeolambda, които са притежавали нокти и са могли да се катерят по дърветата. Северноамериканските пантодонти са били като цяло по-едри. Палеоценските представители включват, както общи форми като Pantolambda или Caenolambda, така и по-специализирани членове като Titanoides и Barylambda.

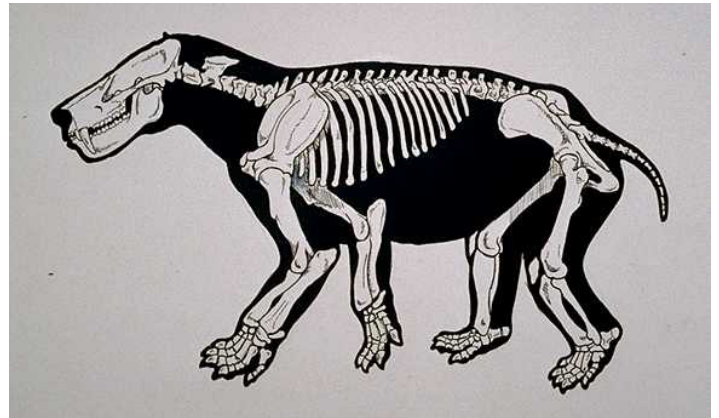
Северноамерикански пантодонти:

Barylambda е бил един от най-едрите палеоценски бозайници, с телесно тегло до 650 килограма. Скелетът показва, че това тромаво животно е стояло на големите си задни крайници и масивна опашка, което им е позволявало да повдигнат горната част на тялото за достигане на по-високи клони, подобно на изчезналите гигантски ленивци Megatherium.



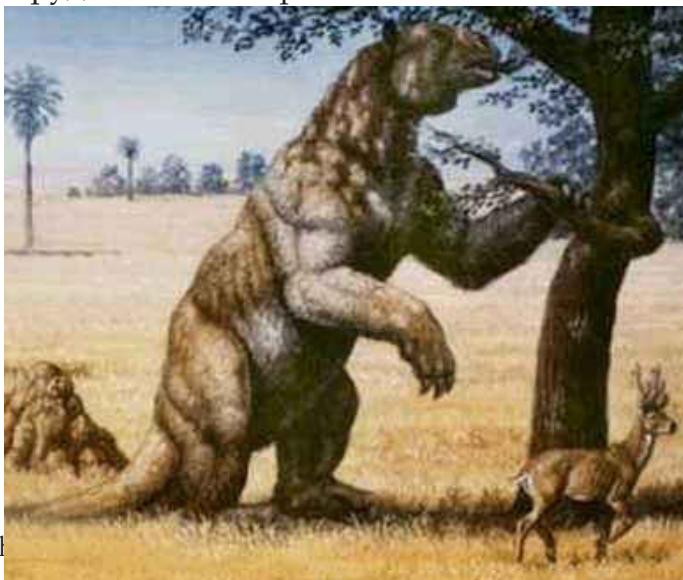
Megatherium:

Най-успешната група пантодонти са представени от *Coryphodon* и неговите потомци. *Coryphodon* е бил изключително масивен пантодонт (с тегло до 300 кг.). Особено мъжките са притежавали големи кучешки зъби, подобни на тези на хипопотам. Подобно на тези днешни бозайници *Coryphodon* може би е водил земноводен начин на живот и е използвал бивните си за да изкопава подземни растителни части. *Coryphodon* се появява в късен палеоцен и се среща в цялото северно полукълбо през ранен еоцен. В Азия тези най-дълго съществували представители на пантодонтите се срещат до олигоцен, когато биват изместени от група носорози със сходни адаптации.



Titanoides, животно тежачо близо 150 килограма, е притежавал саблевидни горни кучешки зъби, големи предни крайници и здрави нокти. Нито един съвременен бозайник не притежава подобна анатомия на крайниците, но при няколко изчезнали групи, като еоценските до плейстоценски халикотери, се наблюдават сходни адаптации. *Titanoides* може да е използвал крайниците си, за да изкопава храна или за да разкъсва трудносмилаеми растителни части.

Скелет на *Titanoides primaevus*:



Рестаурация на Titanoides primaevus:

Уинтатерите (разред Dinocerata) са най-добре известни на широката аудитория от гротескните изображения на Uintatherium. С максимално телесно тегло от 4500 килограма, това е първият наистина гигантски бозайник. Еоценските уинтатери са притежавали няколко чифта тъпи рога, които вероятно са били покрити с кожа. Горните кучешки зъби са големи и саблевидни. Тези животни са били сходни в екологично отношение с днешните носорози.

Coryphodon:

Първите представители на разред Dinocerata се появяват през късен палеоцен в Азия

(Prodinoceras) и С. Америка

(Probathyopsis). Азиатските и северноамериканските представители са близкородствени, така че предоставят важни данни за сравнителното датироване на двата континента. При фосилните челюсти на тези ранни уинтатери се забелязват два типа с различна форма и размер, които са представени при мъжките (по-едри) и женските (по-дребни) от един и същ вид. Мъжките Probathyopsis са достигали телесно тегло до 300 килограма, подобно на съвременните тапири, Tapirus bairdi. Въпреки, че са дребни в сравнение със

своите гигантски потомци, палеоценските уинтатери са сред най-едрите бозайници на своето време. Забелязва се, че горните им кучешки зъби вече са започнали да се увеличават, по-изразено при мъжките, но все още не притежават рога. техните дъвкателни зъби притежават отличителни характеристики на по-късните членове на разреда, с по две гънки на зъб, което е адаптация за по-ефективна обработка на растителна храна.

Скелет на Prodinoceras martyr: (6)

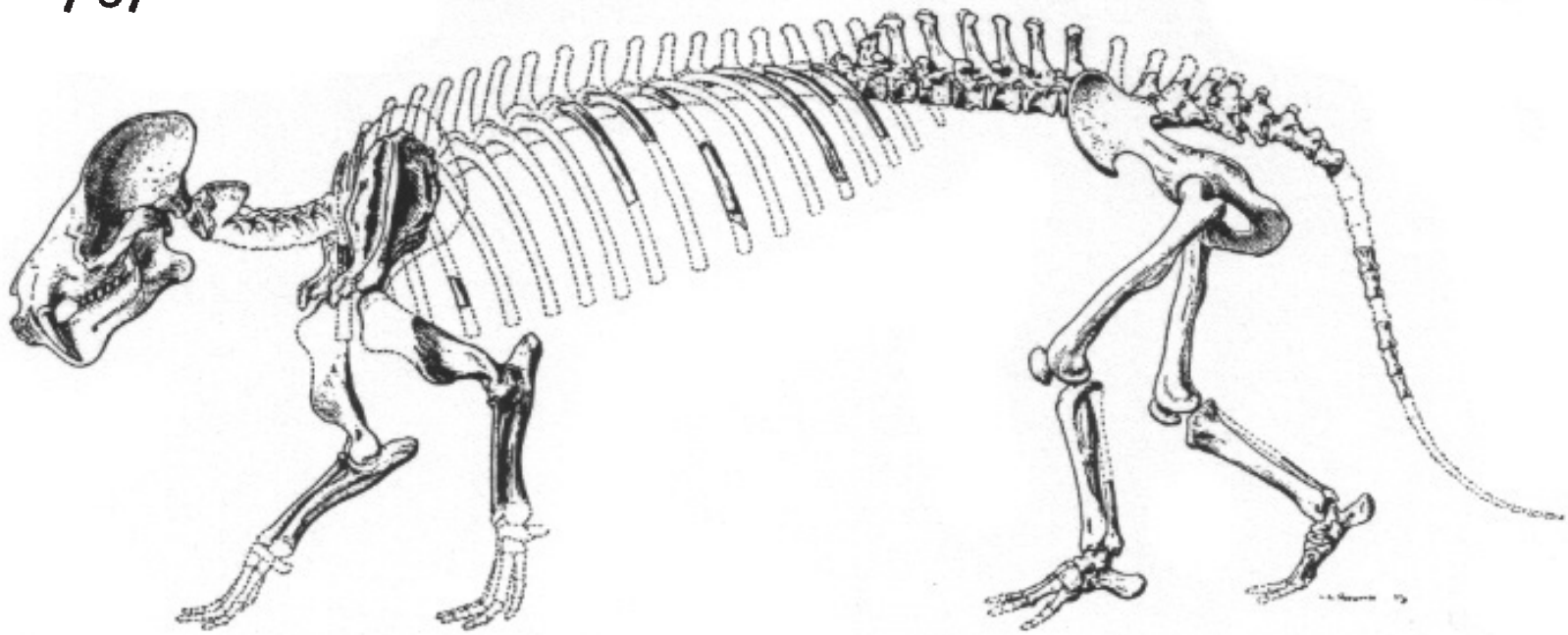
Една забележителна група южноамерикански бозайници, разред Xenungulata, може би е родствена на уинтатерите. Този слабопроучен разред е представен от среднопалеоценският род Carodnia (което на местен език означава „гръм“), най-големите палеоценски бозайници, откривани в Ю. Америка. Carodnia са познати от фосилни находки, включително и непълен скелет, открит във варовикова карьера в Бразилия, както и от части на челюсти от Патагония. Подобно на уинтатерите Carodnia са били масивни животни за времето си, притежаващи големи кучешки и дъвкателни зъби с по няколко гънки. Това навежда на мисълта, че уинтатерите и ксенунгулатите

имат общ предшественик, мигрирал от Азия до Ю. Америка, или обратно, през палеоцен. Някои данни сочат, че този предшественик е бил близкородствен на дребни азиатски бозайници, наречени анагалиди, които от своя страна са родствени на гризачите и зайците. В резултат на това има предложение уинтатерите да се разглеждат като гигантски рога-ти зайци, но тази хипотеза все още предстои да се докаже.

Възможни южноамерикански потомци на ксенунгулатите са изчезналите пиротери. Те са най-добре представени от олигоценските Pyrotherium, подобни на слон, но все още слабо проучени бозайници.

Pyrotherium: /7/

16/



17/

